

William Beyer

Udział adwokatów w międzynarodowym arbitrażu gospodarczym w Polsce

Palestra 21/7(235), 65-68

1977

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Udział adwokatów w międzynarodowym arbitrażu gospodarczym w Polsce

Artykuł zawiera krótki zarys działalności trzech stałych (instytucjonalnych) sądów arbitrażowych działających w naszym kraju. Na tym tle została ukazana charakterystyka pracy tych sądów i roli arbitrów, w tym także udziału prawników z uwypukleniem działalności adwokatów.

W międzynarodowym obrocie gospodarczym poddawanie sporów pod rozstrzygnięcie sądów arbitrażowych jest powszechnie przyjęte.¹ Rozwój kooperacji i wymiany międzynarodowej przyczynił się do powstawania licznych, stałych (instytucjonalnych) sądów arbitrażowych bądź o charakterze ogólnym, tj. we wszystkich sprawach handlowych bądź też sądów specjalistycznych, branżowych.

Takie stałe sądy arbitrażowe istnieją również w Polsce.

Na podstawie art. 5 pkt 14 dekretu z dnia 26.IX.1949 r. o utworzeniu Polskiej Izby Handlu Zagranicznego² z dniem 1 stycznia 1950 r. powołane zostało do życia Kolegium Arbitrów przy PIHZ. Zgodnie z nadanym mu przez Radę Izby regulaminem jest ono samodzielną jednostką istniejącą przy PIHZ, powołaną do niezawisłego i bezstronnego rozstrzygnięcia w charakterze sądu polubownego sporów wynikłych z umów sprzedaży (dostawy), transportu, spedycji, składowania i ubezpieczenia towarów oraz wszelkich innych czynności handlowych (również ze świadczenia usług) między stronami, gdy choćby jedna ma w chwili wszczęcia sprawy zamieszkanie bądź siedzibę poza granicami Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i gdy właściwość Kolegium Arbitrów dla danego sporu wynika z wiążącego strony porozumienia międzypaństwowego albo z pisemnego porozumienia stron.

Na rozwój Kolegium Arbitrów przy PIHZ wywarło istotny wpływ powierzenie temu istniejącemu już sądowi instytucjonalnemu (podobnie zresztą jak i innym tego rodzaju sądom na obszarze krajów RWPG) rozpoznawania spornych kwestii powstających w toku realizacji wymiany gospodarczej między krajami należącymi do RWPG. Stało się tak dzięki postanowieniom Ogólnych Warunków Dostaw RWPG (§ 65 tekstu z 1958 r. i § 90 tekstu z 1968 r.) oraz § 28 Ogólnych Warunków Obsługi Technicznej RWPG z 1962 r., które zawierają przepis, że wszystkie spory z tytułu zawartych kontraktów mają być rozstrzygane — z wyłączeniem jurysdykcji sądów powszechnych — przed arbitrażem ustanowionym dla rozstrzygnięcia tych sporów w kraju strony pozwanej.³ Utrwalone w ten sposób w praktyce legistycznej krajów RWPG zasady obligatoryjnej właściwości arbitrażu zostały następnie przyjęte w podpisanej w Moskwie w dniu 26.V.1972 r. przez 8 krajów RWPG Konwencji o rozstrzygnięciu w drodze arbitrażu sporów cywilnoprawnych

¹ Zob. J. Jakubowski: Z problematyki rozstrzygnięcia sporów wynikających z handlu między krajami członkowskimi RWPG, „Palestra” 1966, nr 11 i 12 oraz „Palestra” 1967, nr 1.

² Dz. U. z 1949 r. Nr 53, poz. 403.

³ Por. Z. L. Nanowski: Aktualne problemy międzynarodowego arbitrażu handlowego w ramach RWPG, „Prawo w Handlu Zagranicznym”, Warszawa 1970, z. 25, s. 13.

wynikłych ze stosunków współpracy gospodarczej i naukowo-technicznej.⁴ Konwencja moskiewska rozszerzyła przy tym w art. I dotychczasową jurysdykcję arbitrażową dla krajów RWPG na wszelkie spory między organizacjami gospodarczymi wynikające z umownych i innych stosunków cywilnoprawnych, przez które należy rozumieć zarówno stosunki z umów sprzedaży towarów, umów o specjalizacji i kooperacji w produkcji, umów o dzieło, umów o wykonanie prac budowlanych, montażowych, projektowych, poszukiwawczych, naukowo-badawczych, projektowo-konstrukcyjnych i eksperymentalnych, umów o transportowe, spedycyjne i inne usługi, jak i ze stosunków cywilnoprawnych powstających w toku współpracy gospodarczej i naukowo-technicznej państw konwencyjnych.⁵

Należałoby nadmienić, że zgodnie z art. II Konwencji moskiewskiej, jeżeli do rozpoznawania określonych rodzajów sporów istnieją w państwach konwencyjnych specjalistyczne sądy arbitrażowe, to za obopólną zgodą stron spory takie będą rozpoznawane przez te sądy. W Polsce dotyczy to dwóch specjalistycznych sądów z siedzibą w Gdyni, a mianowicie Międzynarodowego Sądu Arbitrażowego dla Spraw Żeglugi Morskiej i Śródlądowej oraz Sądu Polubownego przy Izbie Bałwełny.

W praktyce obrotu gospodarczego krajów RWPG utarło się, że sporne kwestie wynikłe w toku wykonywania kontraktów usuwane są najczęściej w drodze poza-arbitrażowej w postępowaniu pojednawczym (negocjacjach) między zainteresowanymi stronami, niekiedy z udziałem ich jednostek nadrzędnych. Do arbitrażu trafiają więc spory, w których nie udało się usunąć rozbieżności poglądów stron na zakres wzajemnych praw i obowiązków umownych oraz skutków niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązań. Przedmiotem procesów arbitrażowych są najczęściej roszczenia z tytułu kar umownych za zwłokę w dostawach, braków ilościowych, wad towaru itp.

W obrocie między krajami socjalistycznymi międzynarodowy arbitraż *ex lege* odgrywa rolę podobną do arbitrażu państwowego w krajowym obrocie społecznym. Zwiększenie wzajemnych obrotów handlowych przy jednoczesnym podnoszeniu dyscypliny finansowej w krajach RWPG i wymagań co do jakości wyrobów powoduje zrozumiałą wzrost wpływu różnych spraw do Kolegium Arbitrów, zwłaszcza zaś w zakresie spraw mniejszych i średnich pod względem wartości przedmiotu sporu. Ta funkcja korekcyjna arbitrażu przyczynia się nie tylko do ogólnego usprawnienia rozliczeń między jednostkami gospodarczymi krajów RWPG, ale także oddziałuje pośrednio na rzetelność i punktualność w realizacji zamówień przez krajowych producentów i wykonawców usług, którzy ponoszą w ostatecznym wyniku odpowiedzialność za niewykonanie kontraktu.

Oprócz działalności Kolegium Arbitrów przy PIHZ na szczególną uwagę zasługuje praca wspomnianego już Międzynarodowego Sądu Arbitrażowego dla Spraw Żeglugi Morskiej i Śródlądowej z siedzibą w Gdyni. Ten specjalistyczny sąd arbitrażowy został utworzony jako wspólny sąd arbitrażowy na podstawie podpisanego w Gdyni w dniu 17.VI.1959 r. porozumienia pomiędzy Izbami Handlu Zagranicznego Polski, Czechosłowacji i Niemieckiej Republiki Demokratycznej.

Jest to jedyny tego typu międzynarodowy specjalistyczny sąd arbitrażowy w sprawach cywilnoprawnych wynikających z żeglugi morskiej i śródlądowej. Sąd ten składa się z Prezydium, zespołu arbitrów, powoływanych przez poszczególne

⁴ Dz. U. z 1974 r. Nr 7, poz. 37 i 38.

⁵ Zob. Z. L. N a n o w s k i: Nowa konwencja o międzynarodowym arbitrażu gospodarczym. „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1973, z. 2.

założycielskie Izby Handlowe, oraz sekretarza. Pod względem merytorycznym większość spraw dotyczy roszczeń z tytułu braków ilościowych w ładunkach, uszkodzeń ładunku, kolizji statków, należności za fracht i in. Jak łatwo się domyślić, sprawy są zawile pod względem stanu faktycznego i prawnego. W ciągu 17 lat swego istnienia sąd ten rozpatrzył kilkaset spraw, przy czym w ostatnich latach dało się zauważyć ogromne zainteresowanie przedsiębiorstw z krajów kapitalistycznych w korzystaniu z jego usług. Warto zaznaczyć, że właściwość MSA wynika wyłącznie z woli stron.

Jako trzeci sąd arbitrażowy w Polsce działa Sąd Polubowny przy Izbie Bawełny w Gdyni (dawniej — Sąd Izby Arbitrażowej Bawełny w Gdyni, utworzonej w 1938 r.). Do kompetencji tego Sądu należą sprawy o roszczenia wynikające z obrotu bawełną.

Specyfika międzynarodowego arbitrażu gospodarczego determinuje w znacznym stopniu skład osobowy Kolegium Arbitrów. O wpisie na listę arbitrów decyduje Rada PIHZ na wniosek Prezydium Kolegium. W myśl regulaminu Kolegium arbiter jest niezawisły i nie wiąże go żadne instrukcje. Ma on pełnić swoje funkcje w sposób bezstronny, według swej najlepszej wiedzy i umiejętności. Nie jest również reprezentantem żadnej ze stron. Rodzaj rozpatrywanych spraw wymaga przede wszystkim znajomości zasad obrotu w handlu zagranicznym. Potrzebna jest także znajomość języków obcych ze względu na dokumentację zawartą w aktach sprawy. Arbitrzy-prawnicy powinni ponadto odznaczać się znajomością prawa cywilnego i handlowego, OWD RWPG, procedury arbitrażowej i sądowej oraz zasad prawa prywatnego międzynarodowego. Jest więc zrozumiałe, że wśród arbitrów przeważają specjaliści stykający się na co dzień z handlem zagranicznym, jak dyrektorzy central handlowych i radcowie prawni.

Przewodniczący Kolegium i jego czterej zastępcy tworzą Prezydium. Pierwszym przewodniczącym Kolegium Arbitrów był prof. dr Rafał Taubenschlag, następcą jego — prof. dr Henryk Trammer. Obecnie funkcję przewodniczącego pełni prof. dr hab. Jerzy Jakubowski.

W składzie osobowym Kolegium przeważają w tej chwili prawnicy (ok. 60%) i ekonomiści (ok. 35%), a wśród nich znajdują się przedstawiciele nauki i praktycy. Nauki prawne reprezentują obecnie: doc. dr hab. Andrzej Całus, prof. dr Józef Górski, prof. dr hab. Jerzy Jakubowski, prof. dr Witalis Ludwiczak, prof. dr Stanisław Matysik, prof. dr Zygmunt Konstanty Nowakowski, prof. dr hab. Jerzy Rajski, prof. dr hab. Józef Skąpski, prof. dr hab. Mieczysław Sośniak, prof. dr Witold Warkalło.

Do grona prawników praktyków należałoby zaliczyć oprócz adwokatów (przeważnie radców prawnych) również innych specjalistów w dziedzinie obrotu z zagranicą, jak dyr. Pawła Heinzelmana i nacz. Zbigniewa L. Nanowskiego, radców prawnych: dra Stanisława Heinego, dra Kazimierza Nizińskiego i dra Andrzeja Tynela oraz sekretarza Kolegium Arbitrów mgra Stanisława Szafranka.

Na podstawie publikowanych przez PIHZ list arbitrów poczynając od 1.I.1950 r. można ustalić nazwiska tych adwokatów, którzy w różnych okresach brali udział lub nadal uczestniczą w pracach Kolegium Arbitrów:⁶

- | | |
|-------------------------------|---------------------------|
| 1. Balicki Jan (*), | 3. Bikard Jan (**), |
| 2. Beyer William dr (*) (**), | 4. Bogobowicz Jerzy (**), |

⁶ Znaczkami (*) oznaczone są nazwiska figurujące na I opublikowanej liście arbitrów w 1950 r., znaczkami (**) oznacza stan osobowy na dzień 1.VII.1977 r., a znaczkami (***) oznaczeni są obecni lub byli członkowie Prezydium Kolegium Arbitrów.

- | | |
|--|----------------------------------|
| 5. Bonarski Adam dr (**), | 26. Laskowski Lucjan (*), |
| 6. Chmurski Antoni dr (*), | 27. Litwin Józef dr (*), |
| 7. Czamamiewicz Witold (*), | 28. Maciuch Zygmunt (**) (***), |
| 8. Dunin Juliusz (***), | 29. Mamrot Kazimierz (*), |
| 9. Ernst Eugeniusz (*) (***), | 30. Marciusz Józef (*), |
| 10. Falkiewicz Bohdan (**), | 31. Missuna Olgierd, |
| 11. Fenichel Zygmunt dr (*), | 32. Nowachowicz Anna dr (**), |
| 12. Gadomski Jan (*), | 33. Pisarski Władysław (**), |
| 13. Gibas Józef (**), | 34. Przymusiński Czesław (**), |
| 14. Górecki Kazimierz (**) (***), | 35. Richter Maurycy dr (*), |
| 15. Grocholski Czesław, | 36. Rutkowski Stefan, |
| 16. Grzegorzewski Ziemowit (*), | 37. Siedlecki Jacek (**), |
| 17. Gutowski Jan (*), | 38. Sowiński Władysław dr (*), |
| 18. Hiszpański Mieczysław (*), | 39. Stach Karol dr (*), |
| 19. Janczewski Stanisław
prof. (*) (***), | 40. Stopnicki Józef (*) (***), |
| 20. Kliński Józef (*), | 41. Szablowski Edmund, |
| 21. Kolisko Witosław (*), | 42. Szurski Tadeusz dr hab. (**) |
| 22. Korzonek Jan dr (*), | 43. Wałęwski Wacław (**), |
| 23. Kozyra Jan (**), | 44. Warman Zygmunt (*), |
| 24. Kręglewski Jan dr (**), | 45. Więckowski Jerzy (**), |
| 25. Kulikowski Bolesław dr (**), | 46. Winawer Władysław (*), |
| | 47. Żywicki Władysław (*), |

Szczególne zasługi w kształtowaniu orzecznictwa w Kolegium Arbitrów, zwłaszcza w początkowym okresie, położyli adwokaci: Stanisław Janczewski, Eugeniusz Ernst, Lucjan Laskowski, Juliusz Dunin i Józef Stopnicki. Ich rozległa wiedza w różnych dyscyplinach prawa, głęboka znajomość zasad i techniki obrotu handlowego, a także przyjętych zwyczajów i „uzansów” znajdowały odbicie w rozstrzygnięciach kompletów orzekających, którym przewodniczyli. Umiejętność kierowania rozprawą, takt, obiektywny i życzliwy stosunek do stron wprowadzały do arbitrażu właściwą atmosferę, sprzyjającą próbom ugodowego zakończenia sporu. Jasno i precyzyjnie motywowane wyroki tych wybitnych cywilistów odgrywały niejednokrotnie rolę precedensów i podnosiły na zewnątrz autorytet naszego arbitrażu.

W Międzynarodowym Sądzie Arbitrażowym dla Spraw Żeglugi Morskiej i Śródlądowej występują ze strony polskiej: nacz. Zbigniew L. Nanowski jako członek Prezydium z ramienia PIHZ⁷, sekretarz MSA mgr Stanisław Możejko oraz arbitrzy: prof. dr Remigiusz Bierzanek, doc. dr Jan Łopuski, mgr Tadeusz Bykowski i adwokaci: Chorzeński Maciej dr, Siedlecki Jacek i Suchorzewski Stanisław.

Na liście arbitrów Sądu Polubownego przy Izbie Bawełny w Gdyni figurują następujący prawnicy: Stanisław Berent (przewodniczący), Tadeusz Bykowski, prof. dr Stanisław Matysik, doc. dr Jerzy Miynarczyk, nacz. Zbigniew L. Nanowski oraz adwokaci: Chorzeński Maciej dr i Lisowski Jan Wojciech.

Tak w kronikarskim, krótkim zarysie przedstawia się udział członków adwokatury w pracach arbitrażu, który opiera się na dwóch fundamentalnych zasadach: wyboru arbitrów i zarazem pełnej ich niezależności w orzekaniu.

⁷ W skład Prezydium MSA wchodzi również: z ramienia Izby Handlu Zagranicznego NRD — prof. dr H. Strohbach, a z ramienia Czechosłowackiej Izby Handlowej — dr V. Sedláček.